

LBDIS | We know books
IOAN SLAVICI

Mara

Prefață, fișă biobibliografică
și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>Prefață</i> (Lucian Pricop)	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	13
<i>Referințe critice</i>	15
<i>Notă asupra ediției</i>	33

MARA

I. Sărăcuții mamei	37
II. Maica Aegidia	41
III. Furtuna cea mare	49
IV. Primăvară	54
V. Ani de tinerețe	67
VI. Ispita	80
VII. Zbuciumare	90
VIII. Datoria	97
IX. Inima, săraca	105
X. Cine ce poate	119
XI. Altă lume	135
XII. Două porunci	145
XIII. Datorii vechi	157
XIV. Rostul lui Bandi	173
XV. Isprăvile lui Trică	186
XVI. Greul vieții	200
XVII. Birtul de la Sărărie	217
XVIII. Blestemul casei	232
XIX. Verboncul	239
XX. Norocul casei	272
XXI. Pace și liniște	287

I

SĂRĂCUȚII MAMEI

A rămas Mara, săraca, văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei, dar era tânără și voinică, și harnică, și Dumnezeu a mai lăsat să aibă și noroc.

Nu-i vorbă, Bârzovanu, răposatul, era, când a fost, mai mult cârpaci decât cizmar și ședea mai bucuros la birt decât acasă; tot le-au mai rămas însă copiilor vreo două sute de pruni pe lunca Murășului, viuța din dealul despre Păuliș și casa, pe care muma lor o căpătase de zestre. Apoi, mare lucru pentru o precupeață, Radna e Radna, Lipova e numai aci peste Murăș, iar la Arad te duci în două ceasuri.

Mărți dimineața, Mara-și scoate șatra și coșurile pline în piața de pe țărmurele drept al Murășului, unde se adună la târg de săptămână murășenii până de pe la Șovârșin și Soboteliu și podgorenii până de pe la Cuvin. Joi dimineața, ea trece Murășul și întinde șatra pe țărmurele stâng, unde se adună bănățenii până de pe la Făget, Căpălnaș și Sân-Miclăuș. Vineri noaptea, după cântatul cocoșilor, ea pleacă la Arad, ca ziua s-o prindă cu șatra întinsă în piața cea mare, unde lumea se adună din șapte ținuturi.

Dar lucrul cel mare e că Mara nu-ți iese niciodată cu gol în cale; vinde ce poate și cumpără ce găsește; duce de la Radna ceea ce nu găsești la Lipova ori la Arad și aduce de la Arad ceea ce nu găsești la Radna ori la Lipova. Lucrul de căpetenie e

pentru dânsa ca să nu mai aducă ce a dus și vinde mai bucuros cu câștig puțin decât ca să-i „clocească” marfa.

Numai în zilele de Sântă Mărie se întoarce Mara cu coșurile deșerte la casa ei.

Sus, pe coasta unui deal de la dreapta Murășului, e mănăstirea minoriților, vestita Maria Radna. Din turnurile bisericii mari și frumoase se văd pe Murăș la deal ruinele acoperite cu mușchi ale cetății de la Șoimoș; în fața bisericii se întinde Radna cea frumoasă și peste Murăș e Lipova cu turnul sclipicios și plin de zorzoane al bisericii românești, iar pe Murăș la vale se întinde șesul cel nesfârșit al Țării Ungurești. Mara însă le trece toate cu vederea: pentru dânsa nu e decât un loc larg în fața mănăstirii, unde se adună lumea cea multă, grozav de multă lume.

Căci e acolo în biserica aceea o icoană făcătoare de minuni, o Maică Precistă care lăcrămează și de a căreia vedere cei bolnavi se fac sănătoși, cei săraci se simt bogați și cei nenorociți se socotesc fericiți.

Mara, deși creștină adevărată, se duce și ea câteodată la biserica aceasta, dar se închină creștinește, cu cruci și cu mătânii, cum se cuvine în fața lui Dumnezeu. Că icoana face minuni, asta n-o crede; știe prea bine că o Maică Precistă nemțească nu e o adevărată Maică Precistă. E însă altceva la mijloc. Călugării, care umblă rași ca-n palmă și se strâmbă grozav de urât, au o știință tainică și știu să facă fel de fel de farmece pentru ca boala să-și vie la leac, săracul să-și găsească sprijoana și nenorocitul să se ferească. Bine face dar lumea care vine la Maria Radna să se închine, și Marei îi râde inima când pe la Sântă Mării timpul e frumos, ca lumea să poată veni cale de o săptămână de zile, cete-cete, cu praporele în vânt, cu crucile împodobite cu flori și cântând psalmi și litanii. Acum, când vin sutele și se adună miile pe locul cel larg din fața mănăstirii, acum e secerișul Marei, care dimineața iese cu coșurile pline și seara se întoarce cu ele goale. De aceea se închină Mara și în fața icoanei, apoi își ia copilașii, pe care totdeauna îi poartă cu dânsa, îi dă puțin înainte și le zice: „Închinați-vă și voi, săracuții mamei!”

Sunt săraci, săracuții, că n-au tată; e săracă și ea, c-a rămas văduvă cu doi copii; cui, Doamne, ar putea să-i lase când se duce la târg? Cum ar putea dansa să stea de dimineață până seara fără ca să-i vadă? Cum, când e atât de bine să-i vezi?!

Umblă Mara prin lume, aleargă sprintenă, se târguiește și se ceartă cu oamenii, se mai ia și de cap câteodată, plânge și se plânge c-a rămas văduvă și apoi se uită împrejur să-și vadă copiii și iar râde.

„Tot n-are nimeni copii ca mine!“ își zice ea, și nimeni nu poate s-o știe aceasta mai bine decât dansa, care ziua toată vede mereu copii și oameni și nu poate să vadă ființă omenească fără ca s-o pună alături de copiii ei. Mult sunt sănătoși și rumeni, voi-nici și plini de viață, deștepți și frumoși; răi sunt, mare minune, și e lucru știut că oamenii de dai Doamne numai din copii răi se fac.

Mai sunt și zdrențăroși și desculți și nepieptănați și nespălați și obraznici, săracuții mamei; dar tot cam așa e și mama lor ea însăși; cum altfel ar putea să fie o văduvă săracă? Cum ar putea să fie copiii săraci, care își petrec viața în târg, printre picioarele oamenilor?

Muiere mare, spătoasă, greoaie și cu obrazii bătuți de soare, de ploi și de vânt, Mara stă ziua toată sub șatră, în dosul mesei pline de poame și de turtă dulce. La stânga, e coșul cu pește, iar la dreapta clocotește apa fierbinte pentru „vornoviști“, pentru care rade din când în când hreanul de pe masă. Copiii aleargă și își caută treabă, vin când sunt flămânzi și iar se duc după ce s-au săturat, mai se joacă voioși, mai se bat fie între dânșii, fie cu alții, și ziua trece pe nesimțite.

Serile, Mara, de cele mai multe ori, mănâncă ea singură, deoarece copiii, obosiți, adorm, în vreme ce ea gătește mâncarea. Mănâncă însă mama, și pentru ea, și pentru copii. Păcat ar fi să rămâie ceva pe mâine.

Apoi, după ce a mai băut o ulcică de apă bună, ea scoate săculețul, ca să facă socoteala. Niciodată însă ea n-o face numai pentru ziua trecută, ci pentru toată viața. Scăzând dobânda din capete, ea pune la o parte banii pentru ziua de mâine, se duce la căpătâiul patului și aduce cei trei ciorapi: unul pentru zilele de bătrânețe și pentru înmormântare, altul pentru Persida și al

treilea pentru Trică. Nu e chip să treacă zi fără ca ea să pună fie și măcar numai câte un crețar în fiecare din cei trei ciorapi; mai bucuros se împrumută pentru ziua de mâine. Când poate să pună florinul, ea-l sărută, apoi rămâne așa, singură, cu banii întinși pe masă, stă pe gânduri și începe în cele din urmă să plângă.

Nu doară că i-ar fi greu de ceva; când simte greul vieții, Mara nu plânge, ci sparge oale ori răstoarnă mese și coșuri. Ea își dă însă seama cât a avut când a rămas văduvă, cât are acum și cât o să aibă odată. Și chiar Mara să fii, te moi când simți că e bine să fii om în lumea aceasta, să alergi de dimineța până seara și să știi că n-o faci degeaba.

Peste zi, ea vede multă lume și, dacă-i iese-n cale vreo femeie care-i place și ca fire, și ca stare, și ca înfățișare, ea-și zice cu tainică mulțumire: „Așa are să fie Persida mea!“ Iar dacă bărbat e cel ce-i place, ea-și zice: „Așa are să fie Trică al meu!“

Era una, preoteasa de la Pecica, o femeie minunată, și dulce la fire, și bogată, și frumoasă; ar fi spart Mara toate oalele dacă cineva s-ar fi încumetat să-i spună că Persida ei n-are să fie tot așa, ba chiar mai și mai. Iar preoteasa aceea stătuse patru ani de zile la călugărițele din Oradea-Mare: era deci lucru hotărât că și Persida are să stea cel puțin cinci ani la călugărițele din Lipova.

A și făcut Mara ce-a făcut, și maica Aegidia, econoama, i-a făgăduit că-i va lua copila și pentru numai 60 florini pe an, căci e văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei. Au trecut însă doi ani de atunci, Persida împlinise nouă ani, și Mara nu se putea hotărî să dea atâta bănet – pentru nimic. Ar fi putut să dea; avea de unde; asta ea însăși o știa mai bine decât orișicine; dar n-o ierta firea să rupă din niciunul din cei trei ciorapi.

Trică îi făcea mai puțină bătaie de cap.

Era un om la Lipova, Bocioacă, starostele cojocarilor, care lucra vara cu patru și iarna cu zece calfe, scotea la toate târgurile cele mai frumoase cojoace, ținea tăierea cărnii în arândă și avea de nevastă pe Marta, fata preotului de la Cladova. Minunat om! – așa trebuia să fie și Trică! Iar pentru aceasta nu era nevoie de multă școală: atât ca să-l primească ucenic.

Maica Aegidia cerea însă mult, șase florini pe lună, și pe deasupra mai erau și alte cheltuieli.

„Hm!” zise Mara, încrețindu-și sprâncenele, și începu să facă în gândul ei socoteala cam câți oameni vor fi trecând în fieștecare an peste podul de plute de pe Murăș. Nimeni în lumea aceasta n-ar fi putut să facă socoteala aceasta mai bine decât dânsa, care atâta timp a stat pe țărmurii Murășului. Ce-ar fi fost adică dacă ar fi luat din ciorapul Persidei arânda podului? Putea să dea mai mult decât alții, fiindcă nu voia să câștige decât cei 60 florini și încă ceva pe deasupra. Apoi mai câștiga și dreptul de a-și pune masa și coșurile la capul podului, pe unde trecea toată lumea.

Stătea Mara, stătea și număra în gândul ei banii, câte doi creițari de om și câte zece de perechea de cai ori de boi, număra mereu și-i aduna de se făceau mulți, încât ochii i se umpleau de lacrimi.

S-ar putea oare să fii văduvă săracă, să-ți vezi fata preoteasă, feciorul staroste în breasla cojocarilor și inima să nu ți se moaie?!

Că lucrurile ar putea să vie și altfel, asta Mara nu putea s-o creadă când vedea ca-n aievea cum atât de bine au să iasă odată toate.

II

MAICA AEGIDIA

Maica Aegidia era mititică, pășea mărunț, vorbea scurt și apăsător, avea nas nu tocmai mic și o căutătură aspră și scrutătoare, dar se muia când vedea lacrimi de văduvă: ea a stăruit ca maica priorita s-o primească pe Persida și pentru numai cincizeci de florini pe an, ba a mai și alergat pe la d. Hubăr, economul orașului, ca Mara neapărat să capete arânda podului.

Erau creștinești faptele aceste, dar ea tot nu putea să fie mulțumită de a le fi săvârșit.

Sidi era, ce-i drept, foarte deșteaptă și, din clipa când se despărțise de Trică, se făcuse tăcută, așezată, ascultătoare, aproape blândă; nu era însă chip s-o desfaci de deprinderile ei urâte, s-o ții pieptănată și cu mâinile curate, nici s-o aduci la

buna-cuviință. Apoi Mara venea mereu pe la mănăstire ca să se plângă că lumea nu mai trece pe pod nici de la Radna la Lipova, nici de la Lipova la Radna, încât maica Aegidia, muiată de lacrămile ei, se mulțumea și cu patru florini pe lună, puneă al cincilea de la dânsa. Iarna, în sfârșit, după ce Murășul a înghețat și nimeni nu mai plătea cei doi creițari, maica cea cu căutătură aspră puneă toți cei cinci florini de la dânsa și era foarte mulțumită că Mara o mai ajută și ea la îmbrăcăminte copilei.

Serile apoi, Mara își făcea, ca de obicei, socotelile și tot i se mai umpleau, ba mai vârtos îi erau plini ochii de lacrimi.

Un singur lucru o puneă câteodată pe gânduri. Prea se făcuse blândă Persida: nu care cumva călugărița aceea s-o momească, s-o farmece și s-o facă și pe ea călugăriță smerită. „Mai bine moartă!“ Dar nu! asta nu era cu puțință; neam de neamul ei n-a fost om smerit; tot creștini adevărați! Apoi, Trică se făcuse și el băiat așezat, ascultător și bun școlar. Asta vine cu vârsta la copiii care sunt răi de mici.

Așa, câteodată, își mai aduc, nu-i vorba, și ei aminte de timpurile trecute.

Într-o frumoasă zi de primăvară, d. învățător Blăguță a venit mai târziu decât de obicei la școală. Îi plăcea mult să pescuiască, se topiseră cam iute zăpezile, Murășul se umflase și apa era tulbure, cum e mai bună pentru pescuit. Și era lucru știut că, în lipsa d-lui Blăguță, Costi Balcovici e acela care pune mâna pe nuia, ca să ție buna-rânduială – nu poate pentru c-ar fi fost cel mai mare dintre școlari, dar învăța bine și era băiatul turtelarului din Radna.

Una e însă Blăguță și alta Costi, deși era băiat de turtelar. În fața d-lui Blăguță, Trică stătea smirnă, iar cu Costi se bătuse adeseori în piață, în zilele cele bune, când nu era singur, ci să-reau amândoi, cu Sida, în capul lui, și rar scăpa Costi cu fața curată, fiindcă Sida avea gheare ca pisica și ar fi sărit și în foc pentru frățiorul ei.

Tocmai de aceea, poate, Costi era foarte aspru față cu Trică, pe care îl știa acum singur.

– Trică – strigă el răstit – stai frumos!

Trică se ridică îndrăzneț în picioare; i se făcuse o nedreptate.

– Şezi! strigă Costi.

– Dacă vreau şed, dacă vreau ştau, răspunse Trică. Cine eşti tu ca să-mi porunceşti mie?!

Ceilalţi şcolari începură să râdă cu gurile întinse până spre urechi, căci copiii sunt oameni şi ei şi se simt mulţumiţi când văd umilirea celor ce prea repede se înalţă. Dar Costi, pui de om şi el, nu voia să fie umilit.

– Afară! – strigă el dăscăleşte – în genunchi! şi, rostind porunca, se şi duse ca să-l apuce pe Trică.

Trică, cu vreo trei ani mai mic decât Costi, nu se simţea destoinic să ţie piept cu acesta; cu cât mai mic era însă omul, cu atât mai mare îi era hotărârea, şi el ştia să muşte, să zgârie şi să dea cu picioarele, ceea ce pe Costi îl umplea cu atât mai vârtos de mânie, cu cât ceilalţi şcolari se ridicaseră pe bănci şi râdeau cu hohote de câte ori Trică îl nimerea bine. Astfel, învingerea nu putea să fie decât a lui Trică: bătaie, ce-i drept, a mâncat, părul i s-a cam rărit, gâtul îi era zgâriat, dar din bancă tot n-a ieşit şi în genunchi nu l-a pus decât d. Blăguţă, care ţinea ca autoritatea lui Costi să rămână întreagă.

Ieşind din şcoală, Trică a luat-o, ca de obicei, drept spre pod, unde mumă-sa aduna creştarii şi îşi vindea mărfurile. Cât s-a bătut cu Costi şi cât a stat în genunchi, o singură lacrămă nu i se ivise în ochi, abia acum, după ce se văzu singur, începu să şteargă din când în când câte o lacrămă. Ah! cum ar fi vrut să-l poată muşca pe Costi, încât urma dinţilor să-i rămâie toată viaţa! Costi era însă mai tare decât dânsul.

„O să-l spun eu mamei, îşi zise băiatul, şi o să treacă el pe pod!“

Când însă vorba era s-o facă, el n-o putea. Degeaba i-ar fi spus: o făcea numai să plângă, ca alte dăţi, că e văduvă şi că toţi îşi bat joc de copiii ei, fiindcă n-au tată, ca să-i ocrotească.

„Ah! – zise el suspinând – de ce nu mai e Sida aici?!“

Da! singură ea putea să ştie ce va să zică a fi bătut de Costi.

El se strecură fără de veste pe lângă un car peste pod, apoi, trecut o dată de cellalt ţărmure, se duse ca din puşcă până la mănăstirea de călugăriţe, trase clopoţelul de la intrare şi spuse,

după ce i se deschise, că muma-sa l-a trimis să-i aducă soru-si ceva.

La călugărițele din Lipova nu puteai să vorbești cu orișicine, orișicând și despre orișice. Sidi nu era însă oricine, și maica Aegidia cea aspră, fiind totodată și înțeleaptă, ținea să nu răscoale întreaga mănăstire, ceea ce ar fi făcut dacă ar fi oprit pe Sidi, care începuse să se vaiete când i s-a spus că acum, asupra mesei, nu poate să-și vadă fratele. Astfel, Trică n-a avut să aștepte mult.

– Ce e?! Întrebă ea răstită.

– Uite, – zise el încet, ca să nu audă și sora Marta, care se afla în iatacul de alături –, Costi m-a bătut.

– Te-a bătut el pe tine, și tu, prostule, te-ai lăsat să te bată!

– Dacă el e mai tare!

Persida rămase câțva timp pe gânduri, cu răsuflarea oprită și cu ochii țintă la un colț.

– Haide!... zise apoi și îl apucă de braț, ca să-l ducă spre ieșire, unde cheia era în ușă.

– Sidi, Sidi! strigă sora Marta speriată și plecă s-o oprească.

– Haide! grăi Persida mai tare. Ea n-are voie să iasă după noi!

Ieșind apoi în stradă, ei o luară spre pod.

Da! Însă dincolo era Mara, și ea n-avea să-i vadă, nici să-i știe.

Pe țărmurele despre Lipova, de la pod la deal, e Sărăria, o mare șură de scânduri, în care se adună sarea adusă pe luntri de la ocnele din Ulioara, ca să fie vândută pentru satele de dimprejur. În fața Sărăriei sunt, vara-iarna, ziua-noaptea, o mulțime de care, iar din sus de Sărărie e șirul de mori plutitoare de-a lungul țărmului. Persida și Trică se strecurară printre care, ocoliră Sărăria și înaintară spre mori. De câte ori, vara, au trecut ei Murășul pe luntrița de la vreo moară!

Acum însă nu era vară, ci primăvară, și Murășul era lat, foarte lat, tulbure-gălbui și plin de spumă și de vultori. Morile, care alte dăți se aflau în apropierea țărmurelui, de care erau legate prin o podișcă, acum rămăseseră departe spre mijlocul râului, de unde abia li se auzeau tocăniturile monotone. Cum să

ajungă ei acolo, ca să roage pe vreuna dintre calfele de morar să-i treacă?!

Nu era chip! Și totuși cei doi copii bălani și cu obrații rumeni erau voioși: mult era frumos și bine aici în fața valurilor ce se tăvăleau greoaie spre șesul depărtat. Venea cu ele și o adiere primăvărată, iar dincolo, pe coastele de la Radna și de la Șoimoș, se iveau, pe ici, pe colo, iarba crudă și verdeața de salcie și de răchită.

– Stăi! strigă deodată Persida. Morarii cum se duc ei la morile lor? Trebuie să fie pe aici pe lângă țărmure vreo luntriță. N-ai să te temi! Tu știi că eu mă pricep la lopată.

– Eu să mă tem?! răspunse Trică. N-am vâslit vara și eu?!

Mare lucru nici n-ar fi fost, dacă ai fi putut, ca vara, să dai cu lopata de fund, ca să duci luntrița precum îți place; acum însă Murășul n-avea fund, valurile erau cu mult mai iuți decât ți se păreau de pe țărmure și luntrița-i ducea pe cei doi copii după cum voia bunul Dumnezeu.

Ochii câprui ai Persidei erau plini de văpaie; era frumos și bine, mare minune, mai ales pe la vultori, când luntrița se învârtea. Oamenii de pe țărmuri se speriară, cu toate acestea, când văzură luntrița ușoară cu cei doi copii neajutorați în ea și începură să alerge, mai ales de la Sărărie, spre mori, ca să ia o luntriță și să le vie într-ajutor.

Ce ar fi putut adică să li se întâmple? Îi duceau valurile cât îi duceau și trebuia să-i scoată în cele din urmă la țărmure, cum scoate apa râului ceea ce plutește pe ea.

Mai era însă în drum și podul, de care nu o dată se izbesc și se sfărâmă plutele aduse din Ardeal. Lumea alerga dar spre pod, pentru ca de acolo să le vie cumva într-ajutor.

În același timp se dusesse prin Lipova vestea că o fată a fugit de la călugărițe cu un băiat. O fată și un băiat! S-ar fi putut oare ca în gândul lumii fata să nu fie mare, când fuge cu un băiat? Degeaba i-ai fi spus că nu era, degeaba i-ai fi arătat perechea; ea tot n-ar fi crezut. Mai erau dar și alți oameni la pod, în fața mănăstirii, ca să afle cum s-au petrecut lucrurile cu fuga.

Mara, podărița, vedea că o mișcare neobișnuită s-a pornit de la Sărărie și de la mănăstire spre pod. Sări dar de la locul ei și grăbi spre Lipova. Uitându-se apoi încotro se uitau și oamenii,

LIBRIS
zări deodată luntrița purtată de valuri și alte două luntrițe mânate de vâslași voinici, care grăbeau să o ajungă.

– Vai de mine! strigă ea, cuprinsă de spaimă.

La moarte s-ar fi gândit, dar nu că sunt chiar ai ei copiii din luntrița care venea, venea mereu și iute spre pod.

Mara începu să alerge și să cheme oameni ca să deschidă podul, ca de obicei, când trec plute ori luntri cu sare.

Dincolo, despre Lipova, se îngrămădea pe pod lumea adunată în pripă, iar în fruntea ei venea maica Aegidia, foarte grăbită, ca o păpușică trasă pe sfoară, cu ochii ridicați spre cer, cu mâinile încleștate și rugând mereu pe Maica Fecioară de la Radna, făcătoarea de minuni, să le vie copiilor într-ajutor.

Văzând pe maica Aegidia, Mara se opri.

De la călugăriță, gândul ei trecu deodată la Persida, și ochii ei se îndreptară mai cu dinadins spre cei doi copii.

Ea rămase ca înfipță, cu ochii mari, cu buzele strânse și strâmbate în jos.

– Sfinte Arhanghele! strigă apoi crucindu-se. Sfântă Marie, Maică Preacurată! Bată-vă să vă bată, copii! Nu, – grăi dânsa mângâiată –, copii ca ai mei nimeni nu are!

Și adică ce li s-ar fi putut întâmpla? Printre pontoanele podului era loc de puteau trece și o sută de luntrițe! Da, da! Lor nu li se putea întâmpla nimic: ea ar fi avut altfel visuri rele și presimțiri urâte.

Dar cum a ajuns Persida din mănăstire în mijlocul Murășului?

Pornind iar spre maica Aegidia, ca să afle cele petrecute, Mara era din ce în ce mai strâmtorată. Știa un lucru: că așa, numai din senin, n-a plecat Persida de la călugărițe. Trebuia să fie la mijloc vreo nefăcută!

Mara era însă femeie trăită în lume și știa că lucrurile o să meargă mai bine dacă se va ține dânsa deasupra.

– Bine, maică, – strigă ea – așa păziți dv. copiii?

Ce mai putea maica Aegidia să răspundă când ea singură era de vină, cu slăbiciunea ei cea mare?

Își frângea mâinile și nădăjduia în Dumnezeu cel prea milostiv.